

ВИЩА ШКОЛА

УДК 378.011.3–051:004

I. О. Агалець

кандидат педагогічних наук, доцент,
старший науковий співробітник відділу наукового інформаційно-аналітичного супроводу освіти
Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського
Національної академії педагогічних наук України

ІНФОРМАЦІЙНІ ІНСТРУМЕНТИ ЯК СКЛАДНИК СУПРОВОДУ ОСВІТНЬО-НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ФАХІВЦІВ ОСВІТЯНСЬКОЇ ГАЛУЗІ

У статті розглянуто стан і перспективи наукового інформаційно-аналітичного супроводу освітньо-наукової діяльності освітян за допомогою електронних ресурсів як різновиду інформаційних інструментів наукової бібліотеки педагогічного профілю. Обґрунтовано необхідність створення умов для вдосконалення освітнього простору фахівців освітнянської галузі, що супроводжується поглибленням інформатизації освітнього процесу. Визначено освітньо-наукову місію ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського як культурно-освітнього, методичного та науково-інформаційного центру загальнодержавного рівня. Представлено низку створених в установі та розміщених на її офіційному порталі вторинних документів із науково-інформаційного супроводу освітнянської галузі. Зазначено, що наведені вторинні науково-інформаційні документи містять логічно умотивований різновид матеріалів, які висвітлюють стан, результати та перспективи інноваційного розвитку освіти, педагогіки й психології. Наголошено на широкому діапазоні застосування вторинної інформації, що має певну видову різноманітність і належність до різних шаблів освіти України. Наведено приклади онлайн-послуг на офіційному порталі науково-педагогічної бібліотеки. Акцентовано увагу на тому, що використання інструментів сучасного електронного освітнього контенту ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського уможливуватиме підвищення ефективності процесу освітньо-наукової діяльності освітян, що слугуватиме поліпшенню розв'язання фахових завдань галузі. Стверджується, що інформаційні інструменти офіційного порталу бібліотеки покликані оптимізувати діяльність фахівців освітнянської галузі, сприяючи зменшенню часових й інтелектуальних витрат із пошуку та опрацювання наукової освітньо-методичної інформації, та забезпечити умови для безперешкодного доступу до систематизованого освітнянського контенту.

Сформульовано висновки: наукові інформаційні інструменти як складник ефективного супроводу освітньо-наукової діяльності створюють оптимальні умови для подальшої діяльності фахівців освітнянської галузі з пошуку й практичного використання освітньої науково-методичної інформації щодо актуальних питань модернізації та реформування освіти.

Ключові слова: інформаційні інструменти, супровід, освітньо-наукова діяльність, фахівці, освітнянська галузь.

Постановка проблеми. Нині весь світ зіткнувся із кризовою ситуацією в багатьох сферах діяльності (економічній, технологічній, соціальній, культурологічній тощо), що зумовлено пандемією коронавірусу. Тривожною залишається життєдіяльність у період поширення пандемії, яка не оминула і сферу освіти України. Особливо це стосується намірів щодо реалізації особистісних планів та потенціалу фахівців освітнянської галузі. Адже освітньо-наукова діяльність освітян, що передбачає як підготовку, так і безпосередньо професійну діяльність, ґрунтується на сучасних вимогах суспільства, що потребує механізмів урахування освітньо-кваліфікаційного рівня та соціо професійного досвіду фахівців. Високі вимоги до освітніх

послуг спонукають менеджерів усіх ланок наукових установ і закладів системи освіти різного типу до використання освітніх інструментів, які сприяють залученню різних груп споживачів. А це, на нашу думку, «потребує розв'язання нових управлінських та освітніх завдань, розроблення нових підходів до визначення успішності освітньої діяльності» [1, с. 109].

Отже, сфера освіти насамперед передбачає створення оптимальних умов для розвитку й вдосконалення освітнього простору, що супроводжується інформатизацією освітнього процесу.

Цілком зрозуміло, що заклади освіти (далі – ЗО) в умовах сучасних викликів пандемії коронавірусу вживають різних заходів для забезпечення добро-

буту студентства й реалізації освітнього процесу. Проте забувають, що суттєву допомогу у здійсненні цього непростого завдання завжди надають наукові бібліотеки педагогічного профілю.

Однією з таких наукових установ є Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В.О. Сухомлинського (далі – ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського) – культурно-освітній, методичний та науково-інформаційний центр загальнодержавного рівня, до аспектів діяльності якої належать виконання наукових досліджень і впровадження їх результатів у практику освітянської галузі.

Так, у своїй науковій доповіді вчена Л. Березівська (директор ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського, д-р пед. наук, чл.-кор. НАПН України) зазначає: «Актуальність цих наукових досліджень зумовлена потребою реформування, підвищення якості освіти в Україні, оптимізації науково-інформаційного забезпечення системи освіти бібліографічними, реферативними й аналітичними документами з актуальних питань розвитку національної та зарубіжної освіти в умовах інтеграції України в європейський і світовий освітній простір; вдосконалення системи науково-методичного забезпечення функціонування мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України тощо» [2, с. 7–8].

Зазначені інформаційні інструменти відкривають нові горизонти для реалізації освітньо-наукової діяльності для всієї спільноти освітянської галузі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій дає підстави вважати, що упродовж останніх десятиліть спектр діяльності ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського, а це, зокрема, використання інформаційно-комунікаційних форм, методів та технологій у сфері бібліотечного супроводу науково-освітніх потреб споживачів системи освіти, є предметом наукових розвідок багатьох відомих дослідників (Л. Березівська, Т. Букшина, О. Бондарчук, Т. Добко, І. Коваленко, В. Лутовинова, О. Міхно, Л. Пономаренко, П. Рогова, Л. Самчук, А. Селецький, О. Сухомлинська, О. Яценко та ін.).

У рамках теми дослідження вивчено наукові праці вчених (В. Биков, А. Гуржій, М. Євтух, М. Жалдак, А. Кудін, М. Пригодій, О. Рибалко, Н. Сиротенко, С. Сисоєва, О. Спірін, Л. Шевчук та ін.), що присвячені фаховій підготовці студентів із використанням засобів і технологій дистанційного навчання.

Окремі питання із проблем дистанційного навчання та можливостей онлайн-освіти майбутніх фахівців різних професійних напрямів в умовах пандемії Covid-19 розглянуто в публікаціях О. Гондюл, І. Гращенко, Л. Карамушки, Т. Сергеевої, Н. Теренди, В. Хмурової та ін.

Однак проблемі супроводу освітньо-наукової діяльності освітян різноманітним інформаційним

інструментами наукової бібліотеки педагогічного профілю, на наш погляд, приділено недостатньо уваги, тому ця проблема залишається актуальною й потребує популяризації таких можливостей.

Мета публікації полягає у висвітленні низки інформаційних інструментів науково-педагогічної бібліотеки як складника ефективного супроводу освітньо-наукової діяльності фахівців освітянської галузі.

Виклад основного матеріалу. Найважливішою умовою досягнення цілей результативності освітньо-наукової діяльності фахівців системи освіти є така організація освітнього процесу, в якій зміст, організаційні форми й методи освітньої діяльності збігаються з цілями освітнього процесу, що є основою для формування організаційних засад, які забезпечують підготовку високопрофесійного освітянина [3, с. 259].

Важливо враховувати, що суто традиційний підхід до здійснення освітньо-наукової діяльності хоча і є дієвим, проте в умовах сучасних викликів, зокрема пандемії коронавірусу, не забезпечує розв'язання всіх освітніх завдань.

Разом із тим актуальності набуває дистанційна форма організації і реалізації освітнього процесу. Упровадження освітнього процесу за дистанційною формою (застосування онлайн-платформ, проведення дистанційно занять, консультацій та ін.) у 30 різного типу є багатограним і складним, оскільки потребує наявності багатьох чинників: чіткої педагогічної організації (професійне планування, координація дій, ефективний контроль), кваліфікованого персоналу, розвиненої матеріально-технічної бази тощо.

Водночас постають питання щодо забезпечення надання освітніх послуг, до яких належать, наприклад, доступ до ресурсів сучасної науково-освітньої інформації про нові наукові, технічні й методичні досягнення, матеріально-технічне забезпечення 30 в умовах карантину, доступ до інтернету й ситуація щодо епідемічного стану в місцевості їх знаходження та дотримання карантинних заходів задля збереження здоров'я та життя спільноти системи освіти.

Частковий розв'язок проблеми супроводу освітньо-наукової діяльності освітян вбачаємо шляхом використання інформаційних інструментів науково-освітніх ресурсів, які постійно поповнюються на офіційному порталі ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського.

Важливий напрям дослідницької роботи науково-педагогічної бібліотеки забезпечує відділ наукового інформаційно-аналітичного супроводу освіти (наук. керівник – канд. іст. наук, ст. наук. співробітник А. Селецький), особливість діяльності якого полягає в інформаційно-аналітичному супроводі освітньої діяльності, проектуванні цільового інформаційно-освітнього простору та

електронних ресурсів із метою підвищення ефективності освітньої і наукової діяльності фахівців освітянської галузі шляхом застосування інформаційних інструментів.

Зокрема, йдеться про інформацію, яка є результатом наукової обробки першоджерел і має риси інформаційно-аналітичного дослідження, тобто являє собою інформаційні інструменти, до яких належать різновид наукових інформаційних документів, бази даних, інформаційні послуги [4].

Тож є сенс зупинитися на основних відомостях інформаційних потреб споживача – представника освітньо-наукової спільноти освітянської галузі щодо розуміння цільового призначення аналітичного документа, зокрема:

- сформулювати уявлення про зміст первинних джерел із певної проблеми з метою їх добору для поглибленого вивчення;

- оцінити стан і шляхи розвитку досліджуваної галузі з метою визначення місця проблеми поміж інших;

- використати новітні досягнення певних галузей науки й техніки з метою підвищення ефективності діяльності освітньої організації/наукової установи;

- звернути увагу на проблему, що досліджується, з метою відображення її позитивних і негативних сторін;

- оцінити інформаційне забезпечення освітньої, науково-методичної діяльності в обраній сфері з метою визначення перспективних рішень;

- визначити досягнутий рівень розвитку конкретної сфери суспільства чи організації й порівняти з ним рівень виконаної роботи;

- встановити значущість ідей, теорій, концепцій, гіпотез (припущень), практичних рішень з метою використання їх у розв'язанні конкретного завдання тощо [5, с. 42].

Складником зазначених інформаційних інструментів є низка вторинних науково-інформаційних документів (інформаційна продукція), що створюються науковцями відділу, а саме: оглядове видання «Інноваційний розвиток освіти в Україні й зарубіжжі в умовах євроінтеграційних та глобалізаційних процесів» [6]; випуски довідкового бюлетеня «Аналітичний вісник у сфері освіти й науки» [7]; огляди результатів наукової діяльності установ НАПН України (за матеріалами Загальних зборів НАПН України) [8]; оперативний моніторинг матеріалів ЗМІ освітянського спрямування [9]; різновид бібліографічних посібників у рубриці «Бібліографічні ресурси», що акумулюють інформацію про досягнення в педагогіці, психології та освіті кращих представників наукової еліти української нації.

Наведені вторинні науково-інформаційні документи як інформаційний інструмент містять логічно умотивований різновид матеріалів, що

висвітлюють стан, результати та перспективи наукового й практичного осягнення актуальних питань інноваційного розвитку освіти, педагогіки й психології в умовах сучасних викликів з урахуванням тенденцій євроінтеграційних і глобалізаційних процесів в освітньому просторі.

Наголосимо, що діапазон застосування вторинної інформації має широку видову різноманітність – від підготовки матеріалів до семінарських занять, курсових й дипломних робіт до оглядів у статтях, монографіях й дисертаціях та належить до видів діяльності спільноти наукових установ і закладів системи освіти (студентів, пошукувачів та аспірантів, науковців і викладачів, фахівців з аналітики).

На переконання учених-практиків, тільки обмін інформацією між дослідниками через канали комунікацій або прямим спілкуванням на науково-практичних заходах – семінарах, конференціях, симпозиумах тощо сприяє забезпеченню науково-технічного прогресу [10, с. 148].

Як відомо, електронний освітній контент є дієвим засобом здійснення взаємодії суб'єктів освітнього процесу. У дослідженні посилаємося на слушну думку науковця О. Спіріна про те, що електронний освітній контент передбачає: бібліотечне та інформаційно-ресурсне забезпечення освітнього процесу (навчання, виховання, управління), проведення освітньо-наукових досліджень; ресурси бібліотечних інформаційних центрів; колекції електронних освітніх ресурсів та ін. [11, с. 9].

Таким чином, використання інструментів сучасного електронного освітнього контенту ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського сприятиме значному підвищенню ефективності процесу освітньо-наукової діяльності освітян, що уможливить частковий розв'язок освітніх завдань на більш високому рівні.

Варто зазначити, що поряд із цим фахівцями бібліотеки «надається комплекс онлайн-послуг, до яких належать і віртуальні екскурсії, і користування освітніми інтернет-ресурсами, а це, зокрема, система каталогів і картотек, яка багатоаспектно розкриває склад і змістове наповнення фонду та забезпечує доступ до нього, віртуальна бібліографічна довідка, визначення класифікаційних індексів документів, формування тематичних бібліографічних списків (вітчизняні й іноземні документи), редагування бібліографічних списків джерел (технічна редакція), електронна доставка документів та ін.» [1, с. 111]. Принагідно звернемо увагу, що на постійній основі в бібліотеці діє «Освітньо-інформаційний лекторій», програму якого також представлено в інформаційному просторі офіційного вебпорталу бібліотеки. Тематику проекту розроблено за напрямками: «Педагогічна біографіка», «Сухомлиністика», «Педагогічне джерелознав-

ство», «Забезпечення якості освіти і науки», «ІТ-технології в освіті й науці», «Інформаційне забезпечення сфери освіти і науки» та спрямовано на здійснення науково-інформаційного забезпечення фахових потреб фахівців освітньої галузі й підвищення їх інформаційної культури (<https://dnpp.gov.ua>).

З огляду на викладене наведені приклади інформаційних інструментів покликані оптимізувати діяльність спільноти освітньої галузі, сприяючи зменшенню часових та інтелектуальних витрат із пошуку та опрацювання науково-освітньо-методичної інформації, та забезпечити умови для безперешкодного доступу до систематизованого освітнього контенту.

Отже, супровід інформаційними інструментами є оптимальною умовою ефективного проведення та одночасно невід'ємним складником освітньо-наукової діяльності кожного суб'єкта освітнього процесу.

Результати виконання завдань дослідницької роботи в інформаційному просторі постійно висвітлює офіційний портал ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського [12], на якому представлено ресурси бібліотеки, інноваційні послуги, різновид бібліографічної, реферативної й аналітичної інформації тощо. «Саме він в умовах карантину став основною платформою комунікації з дистантним користувачем, зокрема з використанням інформаційно-комунікаційних технологій і глобальних хмарних сервісів. За даними Google Analytics, показники відвідуваності веб-порталу зросли – майже 122 тис. осіб (2019 р. – 98 228), зокрема й із таких зарубіжних країн, як США, Німеччина, Франція, Білорусь, Болгарія та ін.» [2, с. 13].

Представлені наукові інформаційні інструменти здатні певною мірою забезпечити перманентність освітньо-наукового процесу, а саме: з'являється можливість задовольняти освітні й науково-методичні інтереси та запити освітньо-наукової спільноти галузі освіти сучасною інформацією з актуальних питань інноваційного розвитку освіти, педагогіки й психології, що створює умови для розвитку й удосконалення освітнього простору.

Висновки і пропозиції. На основі аналізу наукових джерел та вивчення досвіду науковців-практиків освітньої галузі сформульовано такі узагальнення: низка наукових інформаційних інструментів як складник супроводу освітньо-наукової діяльності створює оптимальні умови для подальшої діяльності фахівців освітньої галузі з пошуку й практичного використання освітньої науково-методичної інформації щодо актуальних питань модернізації та реформування освіти.

Надзвичайна актуальність супроводу науково-освітньої діяльності фахівців освітньої галузі потребує подальшого дослідження в напрямі

вивчення та аналітико-синтетичного опрацювання наукового доробку кращих представників наукової еліти української держави з питань освіти, педагогіки та психології.

Список використаної літератури:

1. Агалець І. О. PR-компоненти іміджу фахівців освітньої галузі у забезпеченні супроводу науково-освітньої діяльності. *Тенденції забезпечення якості освіти* : матеріали Міжнарод. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 22 січня 2021 р). Дніпро : Міжнародний гуманітарний дослідницький центр, 2021. С. 109–111.
2. Березівська Л.Д. Результати діяльності Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського НАПН України за 2020 р. та завдання на 2021 р. *«Інформаційне забезпечення сфери освіти та науки України»* : матеріали звіт. наук.-практ. конф. ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського (м. Київ, 22 груд. 2020 р.). Вінниця : ТОВ «ТВОРИ», 2020. С. 5–22. URL : https://dnpp.gov.ua/wp-content/uploads/2020/12/abstracts_collection_2020.pdf (дата звернення: 25.05.2021).
3. Бацуровська І.В. Освітньо-наукова підготовка магістрів в умовах масових відкритих дистанційних курсів : монографія. Херсон : Грін Д.С., 2016. 514 с.
4. Кушнарєнко Н.М., Удалова В.К. Наукова обробка документів : підручник. 4-те вид., перероб. і доп. Київ : Знання, 2006. 334 с.
5. Варенко В.М. Інформаційно-аналітична діяльність : навч. посіб. Київ : Університет Україна, 2014. 417 с.
6. Інноваційний розвиток освіти в Україні й зарубіжжі в умовах євроінтеграційних та глобалізаційних процесів: огляд. вид. / НАПН України, ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського; авт.-упоряд.: Селецький А.В., Кравченко С.М., Агалець І.О. та ін. ; наук. ред. Селецький А.В. Київ : ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, 2019. 155 с. URL : https://dnpp.gov.ua/wp-content/uploads/2019/06/overview_edition_2019.pdf (дата звернення: 05.05.2021).
7. Аналітичний вісник у сфері освіти й науки : довід. бюл. Вип. 1–12 / НАПН України, ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського. Київ, 2015–2020. URL : <https://dnpp.gov.ua/ua/informatsiyno-analitychni-resursy> (дата звернення: 25.05.2021).
8. Огляди результатів наукової діяльності установ НАПН України (за матеріалами Загальних зборів НАПН України) : аналіт. огляди, 2018–2019 рр. / уклад.: А.В. Селецький, Л.А. Рапіна. *Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В.О. Сухомлинського* : офіц. портал. URL : <https://dnpp.gov.ua/ua/informatsiyno-analitychni-resursy/ohlyady-rezultativ-naukovoyi-diyalnosti>

- ustanov-narpr-ukrayiny/ (дата звернення: 27.05.2021).
9. Інформаційно-аналітичний огляд головних подій у сфері освіти, науки й культури, оприлюднених засобами масової інформації України у січні-грудні 2020 / уклад. Т.І. Годецька. *Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В.О. Сухомлинського* : офіц. портал. URL : <https://dnrb.gov.ua/ua/monitorynh-zmi/analychnyy-monitorynh-zmi/> (дата звернення: 27.05.2021).
10. Сидоренко В.К., Дмитренко П.В. Основи наукових досліджень : навч. посіб. для вищ. пед. закл. освіти. Київ : РННЦ ДІНІТ, 2000. 259 с.
11. Технології дистанційного навчання : метод. посіб. / О.В. Базелюк та ін. Житомир : Полісся, 2018. 160 с.
12. Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В.О. Сухомлинського : офіц. портал. URL : <https://dnrb.gov.ua/ua/> (дата звернення: 15.05.2021).

Ahalets I. Information tools as part of support of educational and scientific activity of experts in educational sphere

The article discusses the state and perspectives of the scientific information and analytic support of educational and scientific activity of educators with the help of digital resources as a variety of information tools of pedagogic scientific library. The article justifies the necessity to provide conditions for improvement of educational space of experts in educational sphere that is accompanied with the deepening of education informatization. The educational and scientific mission of V. O. Sukhomlynskyi SSPL of Ukraine as a cultural and educational, methodical and scientific and informative national-level centre is identified. The article presents a range of scientific and information educational support secondary documents created in the institution and posted on its official website. The article states that secondary scientific and informative documents submitted contain logically motivated variety of materials that present state, results and perspectives of innovative development of education, pedagogy and psychology. The wide range of use of secondary information that has certain specific diversity and belonging to different levels of education in Ukraine is stressed. This article provides examples of online-service on the official website of Scientific and Pedagogical library. The article concentrates on the fact that use of tools of modern electronic educational content of V. O. Sukhomlynskyi SSPL of Ukraine will make it possible to improve efficiency of educational and scientific activity of educators that serve to improve the solving of professional problems in the sphere. The article confirms that information tools of library's official website are aimed to optimise the activity of experts in the educational sphere and promoting reduction of time and intellectual loss in a search and processing of scientific educational and methodical information, and provide conditions for unimpeded access to systematized educational content.

Conclusions are formulated: scientific information tools as part of effective support of educational and scientific activity create the optimal conditions for further professional activity in educational sphere for search and practical use of educational scientific and methodical information about essential modernisation and educational reforming questions.

Key words: *information tools, support, educational and scientific activity, educators, educational sphere.*